

Zinātnes Vēstnesis

Latvijas Zinātnieku savienības, Latvijas Zinātnes padomes un Latvijas Zinātņu akadēmijas laikraksts

Nr. 1 (64)

1994. gada janvāris

LATVIJA NAV NABAGA

Tikšanās Zinātņu akadēmijā ar Latvijas Republikas Ministru prezidentu VALDI BIRKAVU

Kā jau ziņojām, 23. decembrī LZA notika Latvijas Zinātnes padomes paplašinātā sēde, kurā piedalījās LR Ministru prezidents Valdis Birkavs. Savas uzstāšanās sākumā viņš pavēstīja, ka ir atrasta iespēja no rezerves fonda iedot naudu ikgadējam akadēmiskajam prēmijam. Taču galvenais, ko gaida zinātnieki, ir nevis prēmijas, bet zinātnēi atvēlētie līdzekļi budžetā, kur šim nolūkam naudas katastrofāli nepietiek. Ministru kabinets strādā, lai asig-nējumu apjoms būtu iepriekšējā gada līmenī — ņemot vērā inflāciju, tam vajadzētu būt 0,97% vai 5,5 miljoni latu. Šim nolūkam iztrūkstošie 0,3% jāatņem citām nozarēm. Valdība to ga-tava izdarīt, bet Saeimā katra nozare cīnīsies par savām tiesībām un nav zināms, kādu ciparu apstiprinās augstākie likumdevēji. Katrā gadī-jumā Ministru prezidents teicās meklēt iespējas zinātnēi palīdzēt kaut vai ieskaitot zināmas summas zinātnieku sociālās aizsardzības fondā. V. Birkavs aicināja zinātniekus pievienoties viņa padomnieku pulkam tajās nozarēs, kas valstij sevišķi nepieciešamas, lai 2000. gadu Latvija sagaidītu kā attīstīta intelektuāla valsts.

Atskatoties uz iepriekšējo tikšanos, V. Bir-kavs pavēstīja, ka valdība ir gatava apstipri-nāt valsts demogrāfisko programmu, par kuru runāja P. Zvidriņš. Ministru prezidents aicināja zinātniekus palīdzēt uzrādīt tās nozares, kurās «nelielu naudiņu var pārvērst lielā naudā».

Geologi uzrādīja 7 Latvijas bagātības avotus, polemizējot ar Latvijas Ceļa programmā minēto frāzi, ka Latvija nav bagāta ar derīgiem izrakteņiem. Galve-nais NAFTAS potenciāls atrodas Baltijas jūras šelfā. Tur būtu iegūstami 35 miljoni t (kopējos krājumus lēš 150 miljonus t). Tā kā geoloģiskā izpēte jūrā ir dārga, tad būtu jāpiesaista ārzemju investīcijas kaut vai kon-cernu veidā. Vēl nav noteikta jūras robeža starp Lat-viju un Lietuvu.

GEOTERMĀLIE ŪDEŅI ir perspektīvi Latvijas dien-vidrietumos. Ieguldot aptuveni 15 miljonus dolāru geo-termālās spēkstacijas būvē Liepājā, tie atmaksātos ne-pilnu 20 gadu laikā, taču ir iespējams izmaksas sama-zināt.

PAZEMES GĀZES KRĀTUVES varētu dot Latvijai peļņu, darbotamās kā starptautisks gāzes rezervuārs ceļā no Austrumiem uz Rietumiem. Latvijā ir labvēlīgi geoloģiski apstākļi, lai šādās krātuvēs varētu uzglabāt ap 50 miljardiem m³ gāzes. Kapitālieguldījumi nelieli. Sarežģījumi varētu būt ar privātajām zemēm. Izpētes darbi pārtraukti 1990. gadā.

BŪVMATERIĀLI, galvenokārt gipsi, Rietumeiropā šo-brīd jau ir deficīts. Var eksportēt gipsi kā izejvielu, bet izdevīgāk — kā produkciju. Mums pietiek arī šūn-akmens Brāļu kapu ansambļa restaurācijai.

KŪDRA — 1,1 miljonu tonnu varam sadedzināt, kaut arī tas ir barbarisms, kas pieļaujams tikai ekonomiskas krīzes apstākļos.

MINERĀLŪDEŅI ir gan bromu saturošie, gan balneo-loģiskie. Pasaules tirgū jūtams broms deficīts. Mūsu pašu minerālūdeņu sastāvs ir labāks nekā jebkuram šobrīd ievadamajam dzeramajam minerālūdenim.

PAZEMES DZERAMIE ŪDEŅI — ar tiem Latvija ir nodrošināta pilnā mērā, lai nebūtu jādzer upes ūdens.

No visa augšminētā redzams, ka strauja attīstība va-rētu sākties Liepājā, kurā geotermālo spēkstaciju varētu kombinēt ar bromu iegūvi. Ierosinājums — aplūkot šo tēmu Zinātnes un dialoga centrā.

Būvmateriālu ražotāji lūdz valdības pri-oritātes cementa ražošanai. Drīz beigsies kaļķakmens krājumi Akmenē un līdz ar to arī lētais Lietuvas ce-ments. Tāda kaļķakmens kā mums nav nekur tuvākā apkārtnē, mēs varētu ražot cementu pasaules tirgum, taču Brocēniem to neļauj darīt. Eiropā cetur nav tādu mālu kā Kupravā, kur var ražot augstvērtīgus klīnkera izstrādājumus. Ir jau sameklēti ārzemju partneris. Paš-laik 1/5 gadu Kupravas rūpnīca stāv. Ir mums arī savas krāszemes, lai ražotu krāsvielas ne tikai pašu vajadzībām, bet arī eksportam. Šeit visur nepieciešamas investīcijas jaunu tehnoloģiju izmantošanai.

V. Birkavs atzina, ka nav valsts stratēģijas un taktikas attiecībā uz būvmateriālu ražošanu, taču dažviet ar to var nodarboties arī privātais bizness. Par krāszemēm premjers teicās uzinājis pirmo reizi, tātad — trūkst sakaru starp zinātniekiem un ražotājiem.

Hidrotehniķi plaši un argumentēti izteica savus apsvērumus par ostu stāvokli, hidrofacijām un citiem

jautājumiem, par ko «Zinātnes Vēstnesis» jau bija izsmel-joša publikācija.

Biotehnologi atzina, ka Latvijā nav vienotas pārtikas zinātnes, klibo pārstrāde. Tika pavērtas tās iespējas, ko varētu dot pašmājās izaudzēto graudu kompleksā pārstrāde, šim nolūkam izmantojot Līvānu bioķīmisko rūpnīcu. Tā būtu liela tautsaimnieciska un arī sociāla programma. Kaimiņu valstis ar investīcijām nesteidzas, jo ir ieinteresētas pārdoj mums savu pro-dukciju. Nav arī cilvēka valdība, ar ko varētu runāt par šo jautājumu. V. Birkavs atzīmēja, ka varbūt šāda uzņēmīga cilvēka trūkst tajā pašā Līvānu rūpnīcā. Val-dības kompetencēs ir muitas un tarifi. Par biznesu to-mēr būtu jā rūpējas pašiem ražotājiem.

Klātesošie valdības un parlamenta locekļi nomēgi-nāja Liepājā ražoto rapšu eļļu un palika dzīvi. To var izmantot pārtikā un arī gatavot no tās margarīnu. Tiesa, pašmaksa pagaidām būtu nedaudz augstāka nekā ievestajai eļļai.

Celulozes un papīra ražošana šobrīd Lat-vijā ir praktiski apstājusies. Šo nozari pašlaik pēta zviedru eksperti. Aktuāla ir jaunais celulozes un papīra rūpnīcas celtniecība, jo visas esošās iekārtas, ieskaitot Slokas kombinātu, ir bezcerīgi novecojušas. Slokā va-rētu atstāt tikai pašu jaunāko papīrmašīnu un makula-tūras pārstrādi. Baltijas valstīm ir izdevīgi pārstrādāt makulatūru.

Farmaceutiskā rūpniecība ir zinātnētī-pīga nozare, kas izdevīga mazām valstīm — tādām kā Šveice, Beļģija, Slovēnija un varētu būt izdevīga arī Latvijai. Pasaulē nekad nav par daudz zāļu, jo jopro-jām ir tādas slimības, kurām to trūkst, kaut vai pret-radiācijas preparāti, kuri var kļūt aktuāli ozona cauruma dēļ. Arī infekcijas slimības nepārtraukti prasa jaunas zāles, jo mikrobi piemērojas esošajām.

Sarunas laikā vairāki temati tika atzīti par apspriežamiem Zinātnes un dialoga centrā, tāpat arī konstatēts, ka šī saruna bija mazāk par zinātniskiem, vairāk — par organizatoris-kiem jautājumiem, kas būtu jāatrisina, lai, kā premjers sākumā teica, ar nelieliem naudas ieguldījumiem gūtu lielāko tautsaimniecisko efektu. Tālāk jau jāstrādā konkrētām darba grupām.

ZAIGA KIPERE

Latvijas Zinātņu akadēmijas medaļa —

JĀNIM STRADIŅAM

Latvijas Zinātņu akadēmijas senāta sēde 21. decembrī iesākās ar akadēmijas augstākā apbalvojuma — LZA medaļas pasniegšanu akadēmikim Jānim Stradiņam, atzīmē-jot viņa nopelnus Latvijas zinātnē un sa-karā ar 60 mūža gadiem, uz kuriem viņš atskatījās 10. decembrī. Mākslinieka J. Stru-puja veidotā medaļa tika pasniegta pirmo reizi, bet jau ar 2. numuru, jo 1. numuru saņēms visu cienītais arheologs, arī aktīvs «Zinātnes Vēstnesī» redkolēģijas loceklis Jānis Graudonis, kurš savu 80. jubileju no-svinēja 27. augustā un Latvijas valsts pro-klamēšanas 75. gadadienas ballē Latviešu biedrībā grieza valceri pēc valcera. «Zināt-nes Vēstnesis» sveic abus apbalvotos!

Senāta sēdē tika apspriestas septiņas LZA iedibinātas vai atjaunotas balvas: F. Candera, G. Vanaga, P. Stradiņa, P. Lejiņa, H. Skujas, J. Endzelīna un K. Baloža balva, kā arī to finansiālā nodrošinājuma un pasniegšanas kā-rtība. Lēmumu uzdeva pieņemt LZA Prezidi-dijam. Patīkami, ka savu viesošanos Latvijas Zinātņu akadēmijā 23. decembrī Ministru pre-zidents Valdis Birkavs iesāka, pasniedzot LZA prezidentam J. Liepēterim lēmumu par finansu piešķiršanu šīm balvām.

Par Kārļa Baloža nominālprēmiju

Pārlapojot fikko iznākušo Latvijas Zinātņu Akadēmijas gadagrāmatu (1992/93), kārtējo reizi pārliecināties, ka dažādu zinātņu starptautiskās līnijas Latvijā nav vienādas. Ja dabas un tehniskajās zinātnēs, ieskaitot medicīnu, ir paredzētas 5 LZA nominālprēmijas, tad humanitāro zinātņu blokā tikai viena — latviešu valodniecībā (28.—29. lpp.).

Ir saglabāta J. Endzelīna prēmija. Ja ieskatāmies A. Grīna sastādītajā lielajā Pasaules vēsturē (4 sējumi), tad redzam, ka J. Endzelīna devumam valodniecībā par līdzvērtīgu ir vērtēts K. Baloža devums tautsaimniecībā un demogrāfijā. K. Balodis ir bijis profesors Berlīnes universitātē, iegūstot pasaules vārdu. Pēc tam viņš atgriezies Latvijā, strādājis LU, publicējis vairākus pētī-jumus par Latvijas saimniecību un arī mācību grāmatas («Ievads tautsaimniecībā», 1920. un 1924. g., «Ekono-miskā politika», 1923). Šīs grāmatas kā papildliteratūru studenti varētu izmantot arī mūsu dienās.

K. Baloža mūža devumu plaši izvērtējuši N. Balabkins, M. Šneps monogrāfijā «Kad Latvijā būs labklājības valsts. Tautsaimnieks Kārlis Balodis. R: 1993.»

Plaši raksti par izcilu zinātnieku pēdējā gadā publi-cēti laikrakstos «Diena» 1993. g. 3. augustā un «Lauku Avīze» 21. septembrī. Domājam, ka var nešaubitēties par to, ka prof. Dr. Balodis ir cienīgs, lai mūsdienu eko-nomisti ar saviem labākajiem darbiem godinātu viņa piemiņu.

Lai pamatotu šādas nominālprēmijas nepieciešamību, vēl jāparāda, ka mums ir cienīgi tās pretendenti. Par vienu no viņiem uzskatām prof. Dr. hab. oec. Modri Šmulderu.

M. Šmulders savas zinātniskās darbības pēdējās desmitgades ir veltījis starptautisku sakaru pētījumiem (starp-nozaru bilances, makroekonomikas modeļi u. c.), pub-licējis vairākas monogrāfijas un vairākus desmitus rak-stu par šo tēmu. Sabiedriskās nozīmības virsotni M. Šmuldera pētījumi sasniedza ar samērā nelielu grā-matiņu «Kurš kuram parādās?»

Kad starptautisku sarunās ar Krieviju radās jautājums, kura valsts kurai ir parādā, pie Latvijas Republikas val-dības izveidoja īpašu komisiju ar premjerministra pa-domnieku priekšgalā. Cik liels ir šīs komisijas devums, to vērtēt neesam kompetenti. Bet viens šīs komisijas loceklis M. Šmulders, izmantojot savas plašās zināt-niskās ieslēdes, uzrakstīja darbu, kuru varēja izmantot starptautisku sarunās. Darbu izdeva divās valodās Lat-vijas ekonomisko reformu komisija, Latvijas Valsts statis-tikas komiteja, Latvijas Zinātnieku savienība, Latvijas Tau-tas fronte.

Un beidzamais iespējams iebildums: LZA nav nau-das nominālprēmiju skaita palielināšanai.

Ir tāpat skaidrs, ka Latvijas zinātnieki vairs nepieder pat sabiedrības vidusšķiram. Viņu bēdīgo stāvokli ne-mainīs, vai prēmijām atvēlēto summu sadalīs 6 vai 10 daļās. Prēmiju varētu piešķirt arī LZA obligācijās, akcijās, sertifikātos vai citādi, kas dotu zināmas cerības uz Akadēmijas atbalstu, ja vecumdienās zinātnieks nonāk galējā trūkumā.

Uz vārda izdotos vērtspapīrus LZA sāktu pakāpeniski izpirkt, to īpašniekam kļūstot par nestrādājošo pensio-nāru. Variants: LZA noteiktu papildus valsts pensijai akadēmisko pensiju.

Var teikt, ka pašreiz Latvijas zinātnē paliek vienīgi ar zinātni apsēstie. Viņiem arī morāla atzinība ir nozī-mīga, ja materiāla nav iespējama.

Ņemot vērā iepriekš teikto, kā arī to, ka pēc mūsu vērtējuma ekonomistu un demogrāfu vidū ir pietiekoši daudz cienīgu K. Baloža prēmijas kandidātu, pēc mūsu domām nominālprēmiju noteikumos vajadzētu paredzēt, ka tās piešķir tikai reizi mūžā (variants: atkārtoti ne ātrāk kā pēc 20 gadiem). Ja kādreiz nopietnu preten-dentu nebūtu, prēmiju varētu nepiešķirt. Tad prēmija iegūtu lielas un paliekošas atzinības vērtību, bet nekļūtu «trīspadsmitā alga» atsevišķiem veiksmniekiem.

Prof. Dr. hab. oec. OĻGERTS KRASTIŅŠ,
Prof. Dr. hab. oec. EDVINS VANAGS,
LZA korespondētājlocekļi

BIJA, IR UN BŪS

LZA POLIMĒRU MEHĀNIKAS
INSTITŪTAM — 30

Tāds varētu būt vadmotīvs, kāpēc Polimēru mehānikas institūta vadība saaicināja kopā savu kolektīvu, kas izklīdis daļēji apsildītās un daļēji iztītās institūta telpās, lai paskatītos, kas tad īsti palicis pāri no pirms trīsdesmit gadiem ar lielu pompu (toreiz visu darīja ar lielu pompu) dibinātā institūta. It kā nebūtu īstais laiks jubileju atzīmēšanām, it kā nebūtu pat nekāda īstā jubileja — tikai 30. Taču vienmēr galvenais ir nevis formālais iegants, bet gribēšana, un tā bija. Sanāca darbinieki (mazajā zālītē pat nesatilpa!), ar dziesmām no populārā austrāliešu teleseriāla «Kaimiņi» un asprātīgām veltēm uzstājās kaimiņu institūti. Nebija partijas un valdības apsveikumu. Bija RTU habilitēto doktoru diplomu. Bija skaists izdevums, kurā varēja iepazīties ar LZA finansētājam zinātnisko pētījumu programmām 1991.—1993. g. (angļu valodā). Bija arī šampanietis un dažādi gardumi. Un akadēmiķa V. Tamuža runas noslēgumu: «Mēs bijām, esam un būsime» gribētos salīdzināt ar Cepļa kunga teikto: biju varens un būšu varens.

Z. K.

PIEKŠLIKUMI INSTITŪTA TURPMĀKAJAI DARBĪBAI Institūta turpmākā darbība tiks virzīta uz:

1. Pētījumu ciešāku saistību ar Latvijas tautsaimniecības problēmām, tajā skaitā:
 - materiālu un konstrukciju pārbaudes un aplēses metožu pilnveidošanu,
 - līdzdalību valsts programmās par polimēru materiālu izmantošanas ekoloģiskajiem aspektiem (materiālu utilizācija, otrreizējā pārstrāde),
 - piedalīšanos materiālu pārbaudē un sertifikācijas sistēmas izstrādē un realizēšanā,
 - lietišķo pētījumu un izstrādņu apjoma palielināšanu atbilstoši tautsaimniecības vajadzībām un piedalīšanos republikas polimēru pārstrādes un tehnoloģijas uzņēmumu inovācijas programmās.
2. Pēc iespējas plašu līdzdalību Eiropas valstu zinātniskās struktūrās, tai skaitā piedaloties Eiropas kopienas finansēto grantu izpildē un paplašinot jauno zinātnieku apmaiņu.
3. Padziļinātu zinātniski pētnieciskā darba integrāciju ar mācību procesu Latvijas augstskolās, galvenokārt Latvijas Universitātē un Rīgas Tehniskajā universitātē. Pētījumu pārtraukšana institūtā nozīmētu, ka Latvijā tiek likvidēta zinātnes nozare, kura, neskatoties uz visām pašreizējām ekonomiskajām grūtībām, vēl joprojām atrodas pasaules līmenī, ko apstiprina starptautiskās ekspertīzes rezultāti.

Distances apmācības organizācija Eiropā

Dažādu nozaru tehnoloģiju straujā attīstība izvirza augstas prasības personāla kvalifikācijai. Nepieciešama gan jaunu kvalificētu kadru piesaistīšana, gan arī jāradā iespējas darbiniekiem nepārtraukti izglītoties, apgūt jaunas specialitātes. Aktuāla ir nepieciešamība pēc izglītības visā dzīves laikā. Realizēt apmācību pierastā veidā — dažādos klātienē kursos ir neērti un dārgi (darba pārtraukšana, pārbraucieni, dzīves ritma maiņa). Lai nodrošinātu katram cilvēkam iespēju izglītoties dažādās jomās viņam ērtā veidā [savā dzīves vietā, nepārtraucot darbu un ierasto dzīves ritmu, izvēloties uzverei vispiemērotākos apmācības līdzekļus un tempu] ir jāradā atbilstošu mācības iespēju tīkls, jāpieņem informācijas gribēšanas, apstrādes un pārraides tehnoloģijas, jāradā mācību līdzekļi, jāattīsta metodika, jāpārmāc pasniedzēji, jāradā organizatoriskās struktūras. Plašam lokam pieejamu elastīgu izglītības veidu pieņemts saukt par atklāto izglītību (open education). Tā parasti tiek realizēta, izmantojot dažādus tehniskos līdzekļus, tikai retumis tieši kontaktējot ar pasniedzēju (konsultācijas, eksāmeni) — distances apmācība (DA). Mēs šādu izglītības veidu pazīstam kā neklātienē izglītību. Diemžēl pie mums tā daudz iemeslu dēļ nav mainījies gadu desmitiem, nespēj nodrošināt kvalitāti, zaudē savu prestižu un pilnīgi nepilnīgi strauji tiek sašaurināta.

Eiropas Padomes valstīs savukārt ir augoša pārliecība par lielu investīciju nepieciešamību atklātajai distances apmācībai (ADA). Pēdējā desmitgadē Eiropā ADA jomā ir radīta virkne organizāciju, kuras aptver Rietumeiropas valstis, nodrošinot koordināciju, programmu un mācības līdzekļu izstrādi un apmaiņu, dalīšanos pieredzē. Lielākās no tām:

EADTU (European Association of Distance Teaching Universities), izveidota 1987. gadā. Apvieno 17 atklātās izglītības institūcijas 12 Eiropas kopienas valstīs ar aptuveni 600 000 studentiem. Tās var iedalīt trijās kategorijās:

- autonomas universitātes, kuras nodrošina augstāko izglītību distances apmācības formā,
- institūciju un iestāžu grupas, kuras veido kopuzņēmumus jeb cita veida organizatoriskas struktūras distances apmācības realizācijai,
- pētnieciskas iestādes distances apmācības jomā (pagaidām šajā grupā ir tikai Deutsches Institut für Fernstudien an der Universität Tübingen).

EOUN (European Open University Network), izveidots 1993. gadā ar nolūku realizēt: informācijas biržas funkcijas, veidot Eiropas Studiju Centrus, koordinēt darbību apmācību kvalitātes nodrošināšanā.

EuroPACE — augstas tehnoloģijas kompāniju un universitāšu grupa, kas attīsta kompānijām nepieciešamo apmācību, izmantojot pavadonākus. Izveidota 1987. gadā. Iespaidīgs kanāls informācijas apmaiņai starp universitāšu un industriju.

EUROSTEP (Association of Users of Satellites in Training and Education Programmes), dibināta 1989.

gadā. Apvieno pavadona OLYMPUS lietotājus dažādu kompāniju darbinieku apmācībai. Pārraida gan «dzīvās», gan ierakstītās programmas no 20 valstu 60 dažādām organizācijām.

SATURN — Eiropas atklātās apmācības tīkls, dibināts 1987. gadā. Nodrošina sadarbību starp distances apmācības institūcijām un kompāniju apvienībām.

EDEN (European Distance Education Network). Organizācija, kas koordinē visas distances apmācības aktivitātes Eiropā, publicē informācijas biļetenu, organizē konferencēs. Nākošā konference tiek plānota 1994. gada jūnijā Tallinā. Pievērš lielu vērību ADA izplatībai Centrālās un Austrumu Eiropas valstīs.

AECS (Association of European Correspondence Schools), dibināta 1985. gadā. Vienīgā privātā asociācija Eiropā ADA jomā, apvieno 16 valstu dalībniekus. Informācijas un ideju apmaiņas forums.

Nopietna darbība ADA jomā uzsākta arī Centrālās Eiropas valstīs.

Čehijā 1991. gadā izveidota Nacionālā Distances Apmācības Padome. Šajā padomē pārstāvētas 15 augstskolas, kā arī Skolu un izglītības ministrija. Šīs padomes vadībā 1992. gadā uzsākts liels projekts, kurš paredz izveidot plašu distances apmācības tīklu Čehijā.

Ungārijā izveidota Nacionālā Distances apmācības padome. Tās prezidents ir viens no valsts sekretāriem. 1992. gadā organizēts konkurss distances apmācības centru izveidei. Iesniegts ap 100 priekšlikumu, jau uzsākta 6 reģionālo centru izveide. Patlaban tiek realizēts plašs projekts darbinieku apmācībā.

Polijā 1992. gadā Nacionālās Izglītības ministrija izveidoja Distances Apmācības Valsts komiteju. Dibināts Distances Studiju Eiropas Centrs, radīts Distances Apmācības Nacionālais Centrs, tiek veidota Atklātā universitāte.

Rumānijā Izglītības ministrija sagatavojusi detalizētu programmu nacionālā distances apmācības tīkla izveidei.

Slovēnijā ar Izglītības ministrijas atbalstu Ļubjanā uzsākts projekts «Distances apmācība».

Slovākijā Izglītības ministrija veido Slovākijas Atklāto universitāti.

Albānijā tiek realizēta sadarbība ar Itāliju, tiek izmantots itāļu DA programmas un mācību materiāli.

Apzinātā nepieciešamība pēc ADA Centrālās Eiropas valstīs un attīstības līmeņu atšķirības radīta nespēja tieši iekļauties Rietumeiropas valstu ADA struktūrās stimulējusi projekta izstrādi par reģionāla distances apmācības tīkla izveidi Austrumeiropas un Centrālās Eiropas valstīs. Paredzams, ka šāda projekta realizācija sāksies 1994. gadā. Latvijai ir visas iespējas iekļauties šajā projektā.

ELMĀRS BEKERIS,
RTU docents

ZIEMEĻVALSTU ZINĀTNIĒKU INTERESE PAR LATVIJU

Saulainā svētdienas rītā, 28. novembrī, Helsinkos tikās Ziemeļvalstu (Somija, Zviedrija, Norvēģija, Dānija, Islande) zinātnu padomju vadītāji. Uz šo sanākumi bija uzaicināti arī visi trīs Baltijas zinātnu padomju pārstāvji. Latvijas Zinātnes padome (LZP) mūsu valsti pārstāvēt uzticēja bij. LZP priekšsēdētājam, tagad LZP valdes loceklim un LZP Starptautiskās zinātniskās koordinācijas komisijas vadītājam prof. IVARAM KNĒTAM, RTU zinātnu proktoram. Viņa komentārs par šo sanākumi:

— Jau iepriekšējā gadā Rīgā notika pirmā Ziemeļvalstu un Baltijas valstu zinātnu padomju priekšsēdētāju kopēja tikšanās. Tas bija pirmais solis, lai tuvākie ziemeļu kaimiņi iepazītos ar mūsu problēmām, mērķiem un centieniem. Pagājis gads. Beigusies starptautiskā zinātnes ekspertīze kā Igaunijā, tā Latvijā. Tāpēc mūsu ziemeļu kolēģi vēlējas dzirdēt, kas jauns noticis pie mums un vai mēs mēģinām zinātnes jomā turēties joprojām Eiropas mēroga līmenī, vai arī lēnām slīdam uz Āfrikas mazo valstiņu ekonomikai atbilstošu zinātnes līmeni.

Par nožēlu ne es, ne mani kolēģi no Igaunijas un

Lietuvas nevarējām lepoties ar uzplaukuma tendencēm: valsts finansējums zinātnē joprojām relatīvi samazinās, privātās firmas vēl nav tik spēcīgas, lai varētu kaut ko būtisku ieguldīt zinātnē, valsts uzņēmumi fik tikko spēji izdzīvot paši. Līdz ar to zinātniekiem līdz š. g. novembrim bija vienas no viszemākajām algām un tam atbilstoši liela «smadzeņu noplūde» gan uz ārzemēm, gan uz citām ienesīgākām profesijām tepat Latvijā. Viens no visbīstamākajiem simptomiem ir jaunatnes ideālu pārorientācija no izglītības un zinātnes uz ātri iegūstamu bagātību jebkuriem līdzekļiem. Tas var smagi atspēlēties jau pēc 10—15 gadiem.

Ziemeļvalstu pārstāvji mūsu problēmas uztvēra visai saprotoši, jo arī viņiem pēdējos pāris gados ir novērojama ekonomiskā lejupslīde un bezdarba straujā pieaugums. Taču šīs ļoti bagātās valstīs vēl joprojām ir ekonomiski pietiekoši spēcīgas, lai varētu palīdzēt arī mums, Baltijas valstu zinātniekiem.

Konkrētu priekšlikumu pagaidām izteica tikai Dānijas Zinātnes padome, pēc kuras ierosinājuma Dānijas valdība ir iedalījusi šai padomei vienu miljonu daņu kronu tieši Latvijas zinātnes atbalstīšanai. Pēc mūsu savstarpējās vienošanās Helsinkos nolēmām piešķirt atbalstu 20 jauniem zinātniekiem, kas strādā kopējos projektos ar daņu zinātniekiem. Katrs no viņiem divu gadu laikā saņemtu pa 150 ASV dolāriem mēnesī, strādājot uz vietas, Latvijā. Šis ir ļoti būtisks moments, jo daudz

gadījumos ārzemju iedalītie līdzekļi mūsu studentu un zinātnieku studijām šajās zemēs faktiski reducējās uz šo valstu viesnīcu un pārtikas veikalu finansēšanu, jo tie faktiski saņem lielāko daļu no šiem Latvijai iedalītajiem līdzekļiem. Jau tuvākajā laikā LZP Starptautiskais zinātnes koordinācijas centrs (tālr. 227954) izsludinās konkursu uz šīm stipendijām.

Mēģināju atjaunot atkal domu par projektu NEMPUS — Ziemeļvalstu programmu, lai palīdzētu mūsu augstskolu un bij. LZP institūtu zinātniekiem strādāt zinātniskos darbus kopā ar Ziemeļvalstu zinātniekiem un rūpniecības pārstāvjiem. Šī doma tika veidota jau 1990. gadā, kad to izteica Norvēģijas Tehnoloģiskā institūta un Trondheimas universitātes pārstāvji. Taču naudas trūkuma dēļ šī programma savu dzīvi tā arī neuzsāka... Cerēsim, ka tagad veiksies labāk.

Kopumā ziemeļzemju kaimiņi ir augstās domās par mūsu fundamentālo un lietišķo pētījumu līmeni, taču visai skeptiski viņi izturas pret mūsu tehnoloģijas iespējām. Neskatoties uz to, viņi cer (tāpat kā mēs), ka Baltijas valstis kļūs par pilnvērtīgām, ekonomiski attīstītām Eiropas valstīm ar augstiem izglītības un kultūras standartiem. Tas arī nodrošinās mūsu zinātnes tālāku uzplaukumu. Bet, lai cerības nepaliktu tikai cerības, viss būs atkarīgs no mums pašiem, no mūsu darba mīlestības, no mūsu mērķtiecības un gara spēka.

OSKARS MARTINSONS

NACIONĀLAIS BOTĀNISKAIS DĀRZS

IZSLUDINA KONKURSU

uz akadēmiskajiem amatiem šādos zinātniskās pētniecības virzienos:

1. dendroloģija —
 - profesors — 1 vieta
 - vadošais pētnieks — 1 vieta
 - pētnieks — 1 vieta
 - asistents — 2 vietas
- 1.1. koku un krūmu pavairošanas fizioloģija, skujkoku defoliācija —
 - vadošais pētnieks — 1 vieta
- 1.2. augu botānisko datu kompjuterizācija —
 - pētnieks — 1 vieta

2. dekoratīvo augu selekcija, ģenētika, sistemātika —

- profesors — 1 vieta
- vadošais pētnieks — 3 vietas
- pētnieks — 1 vieta
- asistents — 5 vietas

3. ogaugu selekcija, ģenētika —

- vadošais pētnieks — 1 vieta
- asistents — 3 vietas

4. audu kultūras, to fizioloģija, augu bankas —

- vadošais pētnieks — 2 vietas
- pētnieks — 1 vieta

5. augu aizsardzība, virusoloģiskie un bioloģiskie pētījumi, augu aizsardzības metodes, augu atveseļošanas sistēmas —

- pētnieks — 1 vieta
- asistents — 3 vietas

6. oranžeriju (telpu) augu sistemātika, audzēšanas tehnoloģijas —

- pētnieks — 1 vieta
- asistents — 2 vietas

7. apstādījumu ekoloģija —

- profesors — 1 vieta

Vakantas vietas — botānika, oranžeriju augu audzēšanas tehnoloģijas —

- pētnieks — 1 vieta
- asistents — 1 vieta

Dokumenti jāiesniedz NACIONĀLAJĀ BOTĀNISKAJĀ DĀRZĀ, SALASPILS-1, LV-2169, tālr. 945440, 945463, viena mēneša laikā no konkursa izsludināšanas dienas.

Arheologa iespādi un atziņas Anglijā

Sekojoš Britu muzeja ielūgumam, aizvadītā gada oktobrī divas nedēļas uzturējos Anglijā, kur blakus darbam muzejā, pateicoties Karaliskās zinātņu apvienības finansiālajam atbalstam, man bija iespēja plašāk iepazīties ar angļu arheologu darba pieredzi.

Britu muzejā, ko ar pilnām tiesībām var uzlūkot par vienu no lielākajām vēstures un mākslas vērtību krātuvēm, atrodas divas Latvijas senlietu kolekcijas. Pirmā no tām saistās ar Johana Karla Bēra [Baehr] vārdu. J. K. Bērs (1801—1869) bija pazīstams vācbaltu gleznotājs, vēlāk Drēzdenes mākslas akadēmijas profesors, kam brīvā laikā patika nodarboties ar senatnes pētniecību. Bēra kolekcija, kas sastāv no 495 reģistrētiem priekšmetiem, ir daļēji publicēta (J. S. Bähr. Die Gräber der Liven. Dresden 1850). Taču salīdzinot publikāciju ar kolekcijā esošo materiālu, varēja konstatēt virkni neatbilstību (vairāki priekšmeti zīmēti pavirši, ar vienkāršotu vai stilizētu ornamentu, daži priekšmeti, kas attēloti publikācijā, Londonā nav atrodami). Bēra kolekcijas senlietas iegūtas viņa paša izrakumos lībiešu senkapos Aizkrauklē un Siguldā, atsevišķu senlietu atradumi saistāmi ar Jaunjelgavu, Jumpravas Bajāriem, Baldones Lauriem, Odzienu, Sāvienu u. c. vietām. J. K. Bērs savu kolekciju 1852. gadā pārdevis Britu muzejam. Otra ir t. s. Klemma kolekcija (15 senlietas), kas arī iegūtas Aizkrauklē no Daugavas plūdos izskalo-tām senvietām, atskaitot dažas, kas pirktas Kurzemē. Gustavs Klemms (1802—1867) bija ievērojams vācu zinātnieks, kas dzīvoja Drēzdenē un ir sarakstījis vairākas grāmatas par kultūras vēsturi. Pašlaik ar Britu muzeja arheologu Dr. D. Kiddu ir panākta vienošanās par kopēju publikāciju, kurā tad censtos parādīt būtiskāko materiālu no abām kolekcijām jaunāko atziņu gaismā.

Ņemot vērā senlietu konservēšanas aktualitāti pie mums, apstrādājot izrakumos iegūto materiālu, ļoti ierosinošs bija Britu muzeja Konservācijas departamenta laboratoriju kompleksa apmeklējums. Katrai konservējamajam priekšmetam grupai, vadoties pēc izejmateriāla — māls, kauls, stikls, metāls, akmens, koks u. c. — ir sava laboratorija ar vairākām telpām. Laboratorijas strādā pēc aprobētas metodikas, lieto dažādus konservantus un cenšas katru priekšmetu ne tikai konservēt, bet arī restaurēt, lai tos varētu saglabāt un izmantot ekspozīcijās. Laboratorijas darbinieku rīcībā ir modernas iekārtas, konservējošas vielas un saistības ar tām firmām, kas var nepieciešamo materiālu sagādāt. Departamenta vadība Latvijas arheologiem dāvinaja speciālo literatūru un metodiskos norādījumus, kā arī, pēc vienošanās, apsolīja praktisko palīdzību.

Anglijas arheologus apvieno biedrība, ko sauc — Senatnes pētnieku savienība (Society of Antiquaries). Tajā ir uzņemts ap 200 pazīstamu arheologu, kuru rīcībā ir telpas un plaša bibliotēka. Ik mēnesi arheologi pul-

cējas uz sanāksmēm, kur noklausās un apspriež kādu referātu par Anglijas senvēstures aktuāliem jautājumiem. Oktobra sēdē šāds jautājums bija izrakumu rezultāti Klanu pilt viduslaiku periodā ar rekonstrukcijām, tas izraisīja dzīvu diskusiju.

Arī pie mums ir pienācis laiks visiem Latvijas arheologiem un citiem interesentiem apvienoties savā biedrībā, kur dažādu iestāžu zinātnieki varētu apspriest kopējas problēmas, tādējādi aizstājot agrāk organizētos t. s. metodoloģiskos seminārus.

Par senatnes pieminekļu uzskaiti Anglijā rūpējas Īpaša nacionālās nozīmes institūcija (The National Monuments Record), kas pastāv pie Anglijas vēstures pieminekļu karaliskās komisijas. Te glabājas visas ziņas, apraksti, foto, mikrofilmās par visiem Anglijas pieminekļiem, bet arheoloģijas pieminekļu uzskaites materiāli glabājas Londonā un Sauthamptonā. Visa uzskaitē par senvietām un to pētniecību ir iestrādāta skaitļotājā. Pieminekļu karaliskā komisija izdod gadskārtēju žurnālu, kur sīki atspoguļots katras pieminekļu grupas sektora darbs. Komisija izdod arī informatīvu biļetenu un kopā ar citām iestādēm — salokāmas vēsturiskas pārskata kartes, kur dota informācija par attiecīgā apgabala vai pilsētas vēsturi un ievērojamākajiem pieminekļiem.

Par pieminekļu aizsardzību un to tālāko saglabāšanu atbild Anglijas vēsturisko celtnu un pieminekļu komisija, ko saīsināti dēvē par iestādi, kas sargā Anglijas vēsturisko mantojumu (English Heritage). Šī komisija izdod savu biļetenu un strādā ciešā sadarbībā ar citām iestādēm, kas veic konservēšanas un restaurācijas darbus, kā arī aktīvi propagandē senatnes pieminekļu nozīmi, īpašu vērību pievēršot jaunatnes audzināšanai. Tiek izdots daudz populārzinātniskās literatūras.

Lai iepazītos ar arheologu darbu pētāmos objektos, apmeklējām izrakumus Londonas vecpilsētā, Hampširas grafistē un Jorkas pilsētā. Izrakumi Londonā noīek gadu desmitiem ilgi, ņemot vērā galvaspilsētas lielo vecumu un tās izcilo nozīmi Eiropas civilizācijā. Te var labi aplūkot izrakumos atsegto, skatītājiem pieejamo, teicami nokonservēto fragmentus no senās Romas laikā celtām aizsardzības sienām, amfiteātra, angļu-sakšu, vikingu un viduslaiku celtnu paliekas. Firmas, kas te iecerējušas jaunceltnes, rūpējas par izrakumu finansēšanu, attiecīgo tehniku un nodrošina pētniecības darba apstākļus nelabvēlīgā laikā, jo izrakumu laukumā sedz speciāli iekārtots jumts. Izrakumu tehnika un fiksācija maz atšķiras no mūsu apstākļos lietotās, taču būtiskas atšķirības vērojamas iegūtā materiāla tālākajā apstrādē. Darbinieki izvietoti plašās ērtās telpās, kur noīek senlietu tālākā apstrāde un konservēšana, pielietojot modernu tehniku un skaitļotājus. Plašie finansējumi, liels kvalificēto darbinieku skaits nodrošina ātru un augstvērtīgu publikācijas sagatavošanu. Iegūtais materiāls tiek izstādīts Londonas muzejā (dib. 1911. g.), kur ekspozīcijās parādīta pilsētas vēsture no tās pirmsākumiem. Te blakus izstādītajām senlietām daudz rekonstrukciju, kas atspoguļo katra laikmeta apbūvi, ielu tīklu un sadzīves apstākļus.

Ļoti oriģināls senvēstures muzejs izveidots Jorkā, kur sadzīviskos tēlos parādīta senās Jorkas (Jorvikas) iemītnieku dzīve vikingu laikā. Muzejā ar speciāliem vagoniņiem «izbraucot cauri gadsimtiem», dzirdot attiecīgā laika trokšņus un izjūtot smaržas un smakas, balstošies uz 500 objektu apskati, var uzskatāmi vērot, kā strādā amatnieki, kā tirgojas, kopj lopus, zvejo, jūrnieki sēž krogā u. c. Viss šis bagātīgais materiāls balstās uz pētījumiem, ko pēc Jorkas arheoloģiskās pārvaldes (York Archaeological Trust) projekta veikuši vietējie arheologi. Projektu varēja realizēt, sadarbojoties daudzām iestādēm un firmām, kas sponsorēja šos pētījumus un paša muzeja iekārtojumu. Jorkā atrodas arī Anglijā lielākā katedrāle, kas arheoloģiski plaši pētīta, pārvešot tās pagrabstāvu par sava veida muzeju, kur uzskatāmi parādītas dievnama pārbūves no 7. līdz 15. gs.

Dienvidanglijā bija interesanti vērot seno ķeltu laika (I g. t. pr. KR. dz.) celtnu rekonstrukcijas, balstītas uz arheoloģiskiem pētījumiem. Te iekārtoja t. s. Batseras senā saimniecība (Butser Ancient Farm), kur pie celtnēm aplokos tur seno mājlopu šķirņu lopus. Hampširā netālu viena no otras atrodas divas viduslaiku pils, kur katrā savdabīgi parādīta novada vēsture. Ja Portčesteras plašajā pils kompleksā var vērot gan romiešu laika aizsargmūri, gan vikingu veidotos pils korpusus, gan viduslaiku nocietinājumus, kas piemēroti šaujamiroču lietošanai, tad Valthamas pils tiek eksponēta kā tipiska Anglijas bīskapu rezidence. Visos šajos objektos apmeklētājs var viegli orientēties un pārbūves izmaiņas saprast pēc tur izvietotām shēmām un rekonstrukcijas skicēm.

Tātad Anglijā blakus valsts finansētām iestādēm — universitātēm, institūtiem, muzejiem, dažādām valsts mēroga komisijām pastāv pētniecības organizācijas (service, trust), kuru darbību lielā mērā nodrošina cita profila iestādes un fondi. Pēc pieminekļu aizsardzības likuma iestāde, kas skar arheoloģiskā pieminekļa teritoriju, apmaksā visus izdevumus, kādi nepieciešami pētniecībai lauku apstākļos, kā arī iegūto materiāla konservēšanai un tā sagatavošanai publikācijai. Aptuveni šāda kārtība bija arī Latvijā — kad būvēja lielās hidroelektrostacijas, veica meliorāciju, nosprauda jaunas ceļu trases, tad līdzekļus pieminekļu izpētei piešķīra attiecīgās organizācijas. Tālākā materiāla apstrāde jau tika veikta uz tās iestādes rēķina, kur arheologam bija pamatdarba vieta. Pašreizējos apstākļos šī vecā sistēma ir sagrauta, tāpēc viss atkal jāskatās no gala. Turklāt nepieciešams nodrošināt mūsdienu apstākļiem piemērotu iegūtā materiāla konservēšanu un apstrādi ar skaitļotājiem, kas pie mums līdzekļu trūkuma dēļ vispār nav izvērstas. Sekojot labākajiem ārzemju paraugiem, plašāk veicama senatnes pieminekļu un to pētniecības nepieciešamības propaganda un izskaidrošana, publicējot dažādas brošūras un bukletus.

Prof. Dr. ĒVALDS MUGURĒVIČS,
Arheoloģijas daļas vadītājs
Latvijas vēstures institūta

ZINĀTŅU AKADEMĪJAS LTF NODAĻAS VIII KONFERENCES REZOLŪCIJA

par zinānei garantēto finansējumu
no valsts budžeta

Zinātnes loma valsts politiskās, ekonomiskās un garīgās neatkarības nodrošināšanā ir ne-novērtējami augstāka par tai pašlaik no budžeta atvēlētajiem 0,66 procentiem.

Atzīstot, ka no zinātniekiem lielā mērā ir atkarīga mūsu tautas un valsts nākotne, uzskatām, ka ir nepieļaujami, aizbildinoties ar pašreizējām ekonomiskajām grūtībām, tālāk graut Latvijas zinātnisko potenciālu, kas ir būtiska nacionālās bagātības daļa, un prasām Saeimai ar likumu paredzēt zinātnēi 2% no valsts budžeta, īpaši atbalstot tās nozares, kas orientētas uz Latvijas resursu optimālu izmantošanu, kā arī latviešu valodas, kultūras un vēstures pētniecību.

Rīgā 1993. gada 11. decembrī

ZINĀTŅU AKADEMĪJAS LTF NODAĻAS VIII KONFERENCES REZOLŪCIJA

par zinātnieku (bezdarbnieku)
pārvaldīšanas programmu izstrādāšanu

Lai pieaugošā bezdarba apstākļos zinātnes iestādēs strādājošajiem saglabātos drošības sajūta, ticība savam darbam un misijai, kā arī lai Latvijas valsts iestādēm veidotos augsti kvalificētu un Latvijas neatkarībai uzticīgu darbinieku rezerve, prasām LR Ministru kabinetam izstrādāt zinātnes darbinieku (bezdarbnieku) pārvaldīšanas programmas, kas būtu finansētas no valsts budžeta.

Sevišķu uzmanību aicinām pievērst juristu, ārējās tirdzniecības, finansu un muitas darbinieku gatavošanai, šajā nolūkā izstrādājot īpašas viengadīgas vai divgadīgas pārvaldīšanas programmas.

Rīgā 1993. gada 11. decembrī

Vai balsošanai jābūt aizklātai?

KĀ NOTIEK DISERTĀCIJAS AIZSTĀVĒŠANA FRANCIJĀ

Aizklātā balsošana, disertācijas padomes locekļiem izsakot savu attieksmi pret aizstā-vāmo disertāciju, tik stabili iesakņojusies mūsu tradīcijās, ka virsrakstā liktais jautājums šķiet lieks. Šo rindu autorei vasarā nācās piedalīties gluži citādā nekā mums pierasts aizstāvēšanas procedūrā, kas noslēdzās ar komisijas locekļu atklātu balsošanu. Tiesa, arī pati balsošana neatbilda šai procedūrai mums pierastā nozīmē. Tādēļ — visu pēc kārtas.

Jauna zinātniece Grenoble (pilsēta Francijas dienvidos) aizstāvēja disertāciju Žozefa Furje Universitātes doktora nosaukuma iegūšanai bioloģijas specialitātē. Gatavošanās aizstāvēšanai sākas ar to, ka Universitātes Zinātnes padome nozīmē eksaminācijas komisiju — aizstāvēšanas procedūra tiek saukta par eksāmenu — un apstiprina komisijas priekšsēdētāju («prezidentu»). Pēdējais tad arī organizē visus pasākumus, kas saistīti ar aizstāvēšanu. Katrai disertācijai tiek veidota sava komisija — atbilstoši disertācijas profilam. Minētajā gadījumā komisija sastāvēja no sešiem locekļiem. Trīs no tiem bija Ž. Furje Universitātes zinātnieki (to skaitā — arī disertācijas darba vadītājs), pārējie trīs — pa vienam no Spānijas, Nīderlandes un Latvijas. Komisijas locekļi dalās recenzentos (divi, abi no citurienes) un eksaminētājos (pārējie četri). Abi recenzenti (rapporteur) saņem disertāciju laikus, un ne vēlāk kā divus mēnešus pirms paredzamās aizstāvēšanas viņiem jānod rakstiska atsauksme. Atsauksme paredzēta īsa, 1—2 lappuses, un tajā jānod atbilde tikai uz vienu jautājumu — vai recenzents disertāciju rekomendē aizstāvēšanai. Ja slēdziens ir pozitīvs, priekšsēdētājs nosaka aizstāvēšanas datumu un ne vēlāk kā mēnesi pirms tā disertāciju nosūta eksaminētājiem; pie tādiem piederēju arī es. Šādā pasākumā piedalījos pirmo reizi. Tādēļ ierados pāris dienas iepriekš un devos pie priekšsēdētāja noskaidrot, vai man jānod rakstiska atsauksme un vai disertante pirms aizstāvēšanas jāiepazīstina ar jautājumiem un iebildumiem. Izrādījās, ka rakstiska atsauksme nav vajadzīga un disertantu iepriekš informēt par vērtējumu nav pieņemts. Jāatzīstas, ka es nedomāju pārāk par franču tradīcijas — jauniņā disertante bija ļoti uztraucies un es ar viņu aprunājos par tiem disertācijas momentiem, kas man izraisīja šaubas.

Uz aizstāvēšanu ieradās disertantes darbabiedri un radi. Aizstāvēšana sākās ar disertantes uzstāšanos, kas ilga 45 minūtes. Pēc tam uzstājās komisijas jeb žūrijas

locekļi šādā secībā: abi recenzenti, divi eksaminatori, komisijas priekšsēdētājs. Visa komisija sēdēja auditorijas pirmajā rindā un apspriešanas lietīško raksturu pasvīt-voja kāds šķietams sikums — runātājs necēlās kājās. Diskusija noritēja ļoti mierīgi, labvēlīgi un lietīši, ar katru no komisijas locekļiem tā ilga 15—20 minūtes. Disertante — spāniete — brīvi atbildēja franciski vai angļiski, vadoties no tā, kādā valodā uzstājās komisijas loceklis. Eksperti bija ļoti prasīgi, tika norādīti visi iespējamie disertācijas trūkumi, bet atzīmēts arī viss vērtīgais.

Pēdējais uzstājās darba vadītājs. Viņš raksturoja darbu un pašu disertanti, gan uzslavēja, gan pajokoja. Klausoties sava vadītāja sirsnīgajos vārdos, disertante apraudājās. Ar to arī aizstāvēšanas procedūra beidzās, un priekšsēdētājs uzaicināja žūrijas locekļus blakusistabā apspriesties. Šajā brīdī man ienāca prātā, ka aizstāvēšana nedaudz atgādina tiesas prāvu.

Visi sēdēs ap galdu un priekšsēdētājs uzaicināja izteikties par disertāciju. Pirmajam tika dots vārds vecākajam un cienīgākajam — Nīderlandes profesoram P. Voijam. Viņam tika nodota arī sēdes neformālā vadīšana. Kad visi bija izteikušies, profesors Voijs formulēja kopīgo saskaņoto slēdzienu. Visi bija «par», kaut gan «sajusmas pakāpe» bija dažāda. Francū sistēma prasa dot disertācijas novērtējumu, kam ir trīs pozitīvas gradācijas: «labi» (kas nozīmē — «knapi-knapi»), «ļoti labi» un «ar uzslavu». Disertācija tiešām bija laba, un komisijas locekļi ātri nonāca pie vienota vērtējuma — «ar uzslavu». Tas tika fiksēts sēdes protokolā, kurā visi žūrijas locekļi parakstījās, ka piekrit šādam novērtējumam. Tad komisija svinīgi atgriezās zālē, turklāt priekšsēdētājam rokās bija parādīties puķu pušķis. Visi piecēlās. Priekšsēdētājs nolāstīja lēmumu un apsvēca disertanti. Visi klātesošie tika uzaicināti uz nelielu banketu — «priekā brīdī» (l'heure de joie) turpat Universitātes vestibīlā.

Es jautāju franču kolēģiem, kā viņi rīkojas, ja domas par disertāciju dalās. Tādā gadījumā noliekot atklāta balsošana, pirms kuras katram jāpamato savs viedoklis, it īpaši, ja tas ir negatīvs. (Starp citu, tāpat rīkojas arī Anglijā, kur aizstāvēšanas procedūra ir līdzīga.)

Pēc atgriešanās Rīgā es saņēmu vēstuli no Žozefa Furje Universitātes. Universitātes rektors man pateicās par piedalīšanos žūrijas darbā un paziņoja, ka disertantei izsniegts Universitātes zinātņu doktora diploms. Šķiet, būtu lieki piebilst, ka komisijas locekļiem tika apmaksāti ceļa izdevumi un dzīvošana viesnīcā.

Dr. h. med. KATRĪNA ERENPREISA

MŪSU PASTS

VLZK rīcības komitejas ārzemēs 1993. gada 18. augusta sēdes protokols

Sēde notika Ņujorkas latviešu draudzes Jonkeru baznīcas telpās. Sēdē personīgi piedalījās vai iepriekš VLZK pārpalikušo līdzekļu izlietošanas jautājumu telefoniski pārrunāja seši Ņujorkas apkārtnē dzīvojošie komitejas dalībnieki, bet šajā protokolā dokumentētos lēmumus ir vienbalsīgi apstiprinājuši visi pašlaik ASV vai Kanādā dzīvojošie komitejas dalībnieki: Uldis Blukis, Jānis Gaigulis, Sigurds Grava, Andrejs Jansons, Andris Padeģis, Andris Palejs, Ervīns Pilmanis, Jānis Šķinķis un Ilgvars Spilners.

Lēmumi:

Sēdes nolūks bija vienoties par 1991. gadā Rīgā notikušā Vispasaules latviešu zinātnieku kongresa (VLZK) ārzemju kontā pāri palikušo līdzekļu izlietošanu.

Pēc VLZK izdevumu segšanas rīcības komitejas kasē pāri palika ASV \$ 10,201.41. No šīs summas \$ 1,200.00 tika aizdoti Latviešu arhitektu un būvzinātnieku kongresam, kas notika Latvijā 1993. gada pavasarī, un ir sagaidāms, ka apmēram pusi no pāri palikušajiem līdzekļiem vajadzēs izdot par LVZK grāmatas izdošanu.

Komiteja vienojās, ka pāri palikušie līdzekļi izmantotajiem tādiem nolūkiem, kas atbilst VLZK mērķiem. Šiem nolūkiem ir jābūt intelektuāla rakstura, kas kalpo Latvijas nacionālām interesēm, un līdzekļus nevar izlietot materiāliem nolūkiem kā, piemēram, aparatūru iegādēm vispārējām vajadzībām vai ceļa un uzturēšanās izdevumu segšanai.

Komiteja vienojās par šo lēmumu, ņemot vērā, ka pāri palikušie līdzekļi ir daļa no ārzemju dalībnieku maksājumiem. Ārzemju dalībnieki maksāja palielu daļiņas maksu, un tās lielums tika nosacīts ar domu, ka ārzemju dalībniekiem varētu būt nepieciešams segt lielu daļu no kongresa izdevumiem. Tā kā nauda palika pāri, rīcības komiteja ir atbildīga iepretim daļiņas naudas maksātājiem par līdzekļu atlikuma izlietošanu. Komiteja uzskata, ka līdzekļi jāizmanto tādiem nolūkiem, kam tie sākotnēji tika iemaksāti.

Komiteja vienojās, ka galvenais atlikušo līdzekļu izlietošanas lauks būs jaunu kongresu atbalstīšana, kas atbilst sekojošām prasībām: kongress notiek Latvijā ar dalībniekiem no Latvijas un ārzemēm, tas ir zinātniska vai profesionāla rakstura ar palielotu nozīmi, un tas kalpo Latvijas nacionālām interesēm. Priekšroka dodama humanitārām zinātnēm. Atbalsts sastāvēs no naudas aizdevuma, kas atmaksājams gada laikā pēc kongresa sanākšanas.

Komiteja periodiski publicēs presē pārskatu par līdzekļu aizdevumiem un aizdevumu atmaksām.

Augšā minēto lēmumu ietvarā komiteja vienbalsīgi vienojās, ka atlikušie VLZK līdzekļi nav pārskaitāmi uz Latvijas Zinātnieku savienības kontu un tie nav izlietojami LZS pieprasīto Xerox 1038 un Epson LX-850 iegādei.

Sēdes vadītājs un protokolētājs **ANDRIS PADEĢS**

Šādā veidā ir pielikts punkts mūsu ieilgušajai sarakstei ar VLZK rīcības komiteju ārzemēs par lūgumu atbalstīt ar kongresā pāri palikušajiem līdzekļiem LZS vēlēšanos iegādāties modernu kopēšanas un pavairošanas iekārtu. Jāpiebilst, ka šis līdzekļu pārpalikums radās Latvijas valdības finansiālā atbalsta un vietējās rīcības komitejas aktivitāšu rezultātā. Ja kāda no Latvijas zinātniskajām organizācijām vēlēšies izmantot vēstulē pieminēto aizdevumu, lūdzam to darīt bez LZS starpniecības.

LZS VALDE

Vai latvieš vīrišķ jaudā būt vīrišķīgi un pa daž lab cit liet

Uz šīdīg jautājien — idrīvai āzīt — var atbildēt tikai ar «nē», bet es raudzīs to pierādīt a skaitļiem un procentiem. Viņgad Rīge bi Ziemeļvalst sievieš sanākšan, ku spried pa līdzīgum, kas i starp sieviešiem un vīriešiem intelekt ziņā. Tas tā varēt būt. Iespējams, ka tas tā arīdzan i. Āzēmēs. Tas tā nevaidās nedz Latvījs augstskolās, nedz Latvījs fautsaimniekošanā.

Skats, kas paverās fautsaimniekošanā, nepavisam neliecina pa lab vīrieš intelektam. Vīrišķ pārākums esot viņ fiziskais spēks. Jo: ko ikkurāt nespēj a prāt, to jem a spēk! To gais v pierādīt a skaitļiem. Mežsaimniecībā, koks kad vaig gāzt a spēk, tur sievieš i tikai 22,4 procent. Toties informātikā, ku vaidzīg i gāl un saprašan, tur sievieš ir milzum daudz — 79,4 procent.

Zinātnē, pa prov, iekš Latvījs Zinātn Akadēmij vīrišķ un sievišķ i pus uz pus. Aber daudz kas tur i pa grūt priekš vīrišķ gāl! Pa piemēr, psiholoģij [te akadēmisk izglītot sievieš procentis i 73,9], bioloģij [šis procentis i 65,9], ķīmij [57,9], ekonomik [63,9], nemaz nepiemēnot valodniecīb [80,3] vai mākslas zinātnes [70,7].

Augstās skolās sievišķ i pārsvarā. Skolās, ku mūs bēn skolojās, ku vaidzīg i fiks darīšan un grūnīg strādāšan, tur vīrišķ nevaidās.

Vairumā vīrišķ i iekš politik. Tur viņ un tur viņ lauzās. Jo viņ domā, ka tur gāl nebūs neko daudz vaidzīg, toties smalk iznešanās. Kafers pēdīgais sievišķs to zin, ka, ja vīriešiem [vienalig, vai akadēmisk izglītotam, vai pagalam stulbam] iraid jāizvēlās — vai guder runāt jeb padarīt kād maz dārbiņ — ta viš izvēlēšies pirmo.

A vīrišķ padom vie mēs ne zinātnē, ne arīdzan izglītibe ne pie kād lab gal netiks. Viņgad avīze «Zinātnes Vēstnesis» Jāns rakstīj: «Gan deputātiem, gan zinātniekiem jāgādā par labāku informētību. Šim nolūkam jāizmanto arī ārzemju vēstniecības. Pasaulei jābūt informētai par mūsu problēmām» [1992. g., Nr. 4., 1.—15. apr.]. Šai gade es bi noties līdz pat Stokholm un aizto es a fik pie vēstīšens. Tur Sievieš Pētniecīb centrs es raudzīj ko teikt pa to mūs būšan, aber es vēros — es fik vēstī un vēstī, kamērt tie tur sievišķīs mefās aizvān bālāk un bālāk no vaig. Ko es toreiz tād pateic, to es nezīn vēl šobaltdien.

Es tokš nestāstīj pa tām visām grūtībām, kāds mums Daugavpīle i vēl tagad. Pa prov, ja man steidzīg jāpazvan uz Rīg pa kād konferenc va pa kād sav zinātnisk rakst — ko man a lielām mokām palaikam izdodās uzrakstīt — ta es nevar zvanīt pa katedrs telefon, jo mums priekš zinātnis lietām nauds nevaidās ne plik graš. Ja tā darīšan i lot steidzam un es tomērī zvan uz to Rīg bi agrāk. Jo: godīgam daugavpīlietm nekas kopīgs nebī un nevarē būt ar samaitātem Rīgs nacionālem latviešiem. Tagads viņ to izskaidro a nauds frūkum.

Līdz 1990. gadam mums Daugavpīle bi savā ziņā druks aizliegums, jo institūte mēs varē publicēt tikai raksts pa pedagoģijs metodik. Aizto es tagad i dikt aizcieties uz to rakstīšan un publicēšan.

Pa saviem pieredzējumiem iekš Ziemeļvalst sievieš sanākšan es viņgad bi sacerējs rakst, ko es nones līdz «Diens» redakcij, bet viņ lik noprast, ka viņa drukā tik pa smalkām lietām un aprindām un man rakstīšan un varbūtās a domāšan viņiems i pa prasf. A to domāšan i kā i, bet, kas zīmējās uz rakstīšan, ta es ko var bilst un uzrakstīt tai valode, ko smalk aprind redakcij prot labāk, un tas būtum «to gar noein estin te kai enai» — «pastāv atgriezeniska saikne starp domāšanu un esamību». Tā šo sengrieķu filozofa Parmenīda domu ir izfulkojis vācu filozofs Marīns Heidegers.

Un šito sengrieķ prātņiek pateicien es tagad var nodrukāt a mašin priekš redakcij ne tik a latīņ, bet — ak pasaulīt, tu ļaužu ēka [kā viens slavens latvieš skat spē] rakstītājs i teicis] — arīdzan a sengrieķ burtiem. Jo aiz savām zinātniskām interesēm es i aizkūlies līdz Amerik. Un tagad es i nosēdināts pie smalk kompjūter jeb skaitļmašin. Tā kā es dikt kāroj to rakstīšan, ta te nu es i, un lielās sprukās. A kompjūter — a to es cīnās kā vells a naģ. Un pamukt te es nekur nevar! Ku tu, cilvēk, liksies, ku dēšies, būdams iekš Amerik. Tai vietā, lai es mierīgs sēdēt zem magnolijkok un iedzērt kapij, pa kād padzīvošan es bi sapņojs, es spiež knops ka vai gals un rakst pūzdams elsdams. Beidzot es i tics pie rakstīšens, to nu noliegt nevar.

Un tādās domāšana un esamība, ja runājam filozofijas valodā. Domāšana ir jāizmaina, mainoties esamībai. Arī attiecībā uz sievietes lomu mazā, bet garīgu spēju bagātā nācijā.

ZAIGA IKERE

Daugavpils pedagoģiskā universitāte —
Virdžīnijas universitāte

Bravo Jurim Robertam Kalniņam! Paraugstunda loģikā!

«Mazākā (zinātnieku?) daļa prafusi izmantot dāvāto brīvību(!), atstājot aktīvu darbu zinātnē... «jo zinātnieku alga ir ļoti tuva bezdarbnieka pabalstam». «Zinātnieku savienībā ir palikusi tās pasīvākā, neizlēmīgākā daļa. Tā, kas cerēja, ka varēs strādāt tikai (t. i., ar pilnu atdevi) zinātnisko darbu».

«Ko zinātnieki jādoma tie, kas turpina profesionāli strādāt zinātnē, jeb pēc autora vērtējuma — pasīvākā daļa?» šodien varētu darīt? Uzdevums ir noskaidrot, vai vispār tiek plānota (no ierādņu kārtā pārgājušo zinātnieku puses?) sabiedrības modernizācija? Neatkarīgi no tā, kādu atbildi saņemsim(!!!), mums jāvēlī pilniņi šī mērķa īstenošanai. «Tikai tad, kad būs savesta kārtībā mūsu sabiedrība, atsāksies normāla zinātnē».

Jautājums: kā nenormāla zinātnē, strādājot «pasīvākiem» un par bezdarbnieka pabalstiem, lai atrod atbildes, «ko darīt, lai lietu labot». Bet kas gan cits to lai darītu? Ne jau tie bēgļi, kas «atsaukušies uz sabiedrības aicinājumu pēc spējīgiem administratoriem un padomdevējiem».

Un otrs jautājums: kāpēc pieprasījums Saeimai par modernizācijas plānošanu(!) jāgaida no tiem «neizlēmīgiem» un nevis tiem aktīvākiem, kas iegājuši augstajā namā un kam vienīgiem ir tiesības iesniegt pieprasījumu?

LZS biedre un «Zinātnes Vēstneša»
1993. g. 18. numura lasītāja
P. EGLIĒ

* Teksts iekavās un pasvītrotumi manī. (P. E.)

PAZIŅOJUMI

LZA UN LU MATEMĀTIKAS INSTITŪTS izsludina konkursu

uz akadēmiskajiem amatiem matemātikā:
vadošais pētnieks — 3 vietas,
asistents — 1 vieta.

Dokumenti iesniedzami Rīgā, Turgeņeva ielā 19, 614. istabā viena mēneša laikā kopš konkursa izsludināšanas dienas.

Tuvākas ziņas pa tālr. 229051.

1994. gada 27. janvārī plkst. 14.00 Latvijas Zinātņu akadēmijas sēde.

Folkloras mūsdienu kultūras situācijā «Latvju dainu» simtgadē.

Darba gaita:

1. Folkloristikas vēstures un teorijas koncepcija mūsdienu pētījumos. Dr. philol. J. Darbiniece.

2. Dainu kompjuterizācija. Darbi un problēmas. LZA akadēmīķis, Dr. philol. K. Arājs.

3. Folkloras, teicējs un kultūrvide. Dr. philol. B. Reidzāne.

Latvijas Valsts Koksnes ķīmijas institūta promocijas un habilitācijas padomē 1993. g. 23. septembrī piešķirta Urvei Kallavusai habilitētā ķīmijas doktora grādu koksnes ķīmijā par disertāciju «Tvaika sprādzienā iegūtās koksnes morfologija un ultrastruktūra». Balsošanas rezultāti: par 12, pret — nav, nederīgi bijētiens — 1.

Jāzeps Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijā 1993. gada 14. decembrī Latvijas Mākslas augstskolu asociācijas Habilitācijas un promocijas padome piešķirta mākslas doktora grādu diviem reflektantiem:

1. Breģei par pētījumu «Rīgas pilsētas teātris 1782.—1863.». (Balsošanas rezultāti — par 7, pret 4).

2. Jaunslavietei par pētījumu «Izskauņu traktējumi 20. gadsimta kompozīcijās». (Balsošanas rezultāti — par 14, pret nav).

1993. gada 28. septembrī Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Promocijas padomē pedagoģijas nozarē mācīšanas metodikas apakšnozarē

1. M. Gorskis aizstāvēja promocijas darbu par tēmu «Jauna metodiskā koncepcija vispārīgās ķīmijas kursa mācīšanai vidusskolas XII klasē» un ieguva LR pedagoģijas doktora zinātnisko grādu (Dr. paed.); balsošanas rezultāti: par — 9; pret — nav; nederīgi bijētiens — nav;

2. V. Buhvalovs aizstāvēja promocijas darbu par tēmu «Skolotāja darba sistēma skolēnu radošo spēju attīstīšanā» un ieguva LR pedagoģijas doktora zinātnisko grādu (Dr. paed.); balsošanas rezultāti: par — 9; pret — nav; nederīgi bijētiens — nav.

LU Ķīmijas zinātņu Habilitācijas un promocijas padome 1993. gada 20. oktobrī ir izskatījusi:

1. G. Mežaraupa habilitācijas darbu kopu «Platīna metālu diitokarboksilāti un to izmantošana analītiskajā ķīmijā» un piešķirtusi viņam habilitētā doktora grādu ķīmijā analītiskās ķīmijas apakšnozarē.

Balssšanas rezultāti: par 6, pret nav, nederīgu bijētienu nav.

2. A. Vīksnas doktora disertāciju «Diitokarboksilāti jonelektīvājs membrānās» un piešķirtusi viņam doktora grādu ķīmijā, analītiskās ķīmijas apakšnozarē.

Balssšanas rezultāti: par 7, pret nav, nederīgu bijētienu nav.

Latvijas Valsts Zemkopības ZP institūta «Agra» Promocijas padomes sēdē 21.12.93., aizstāvojot zinātnisko darbu «Bumbieru šķirņu saderība kokaudzētāvā ar Pyrus communis L. un Cydonia oblonga Mill. potcelmiem», Valsts Dobeles auglīkopības izmēģinājumu saimniecības Auglīkopības laboratorijas zinātniskajam līdzstrādniekam MĀRIM BLUKMANIM, ar 10 balsīm «par», nevienu «pret» un nevienam neaturoties, piešķirts Lauksaimniecības doktora agronomijā zinātniskais grāds un, aizstāvojot zinātnisko darbu «Organisko mēslu veidu un devu ietekme uz laukaugu ražu un organiskās vielas saturu velēnu podzolētājās augsnes» institūtā Agroķīmijas nodaļas pētniekam JĀNIM VIGOVSĶIM, ar 12 balsīm «par», nevienu «pret» un nevienam neaturoties, piešķirts Lauksaimniecības doktora agronomijā zinātniskais grāds.

ATGĀDINĀJUMS

Latvijas Zinātnes padome atgādina, ka saskaņā ar LR AP 1992. gada 10. novembra lēmumu par LR likuma «Par zinātnisko darbību» spēkā stāšanās kārtību, visu Latvijas Zinātnes padomes izveidoto habilitācijas un promocijas padomju pilnvaras izbeidzas 1993. g. 31. decembrī.

Par jaunu padomju veidošanas kārtību tiks spriests 1994. gadā.

LZP

Redaktore Zaiga Kipere.
«Zinātnes Vēstnesis».
Laikraksts iznāk kopš 1989. gada.
Reģistrācijas apliecība nr. 75.
Izdevējs: Latvijas Zinātnieku savienība.
«Science Bulletin» Association of Latvian Scientists.

Redkolēģijas vadītājs akadēmīķis Ēvalds Mugurēvičs.
Redkolēģijā: akadēmīķis Mārtiņš Beķers, akadēmīķis Juris Ekmans, LZA Goda loceklis Jānis Graudonis, doc. Elmārs Beķeris, doc. Zigrīda Goša, Oskars Martinsons.
Redakcija: Rīgā, Turgeņeva ielā 19. Tālr. 212706.

Indekss 77165.
Iespēsts a/s «Preses nams» tipogrāfijā,
Rīgā, Balasta dambī 3.
Augstspiede. 1 uzsk. iespiedloksne.
Mēfens 1000 eks.
Pasūtījuma nr. 8.